

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทำการวิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากร ๖๘,๘๓๒ คน^๑ โดยใช้ตารางสำเร็จขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๗ คน เป็นการวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) โดยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติดังนี้ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยวิธีการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีมีตัวแปร ๒ ตัวแปรย่อย แต่หากมีตัวแปร ๓ ตัวขึ้นไปใช้วิธีการทดสอบค่าเอฟ (F-test) มีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด LSD (Least Significant Difference) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

^๑ทะเบียนราษฎรอำเภอวังน้อย วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.๒๕๕๕

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒ มีสถานภาพเป็นคหบดี จำนวน ๓๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๙ มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐ และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๐

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับปานกลางและมากเป็นลำดับ

๒) ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับปานกลางและมากเป็นลำดับ

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการเปรียบเทียบคุณภาพการความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้ นำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

๑) ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้านจึงยอมรับสมมติฐาน

๒) ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๓) ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

๔) ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุกด้านไม่แตกต่างกัน

๕) ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ บาทและประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๑๐,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมจริยธรรม น้อยกว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรค และนำไปสู่ข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

ด้านการส่งเสริมคุณธรรม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ขาดความรู้ความเข้าใจจากงานที่ปฏิบัติ จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๑๔

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ควรมีความช่วยเหลือหน่วยงานและส่งเสริมบุคลากรให้มีคุณภาพ จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖๔

ด้านการส่งเสริมจริยธรรม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ปัญหาความช่วยเหลือ ความร่วมมือที่เพียงพอ จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๗

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ควรมีความร่วมมืออย่างจริงจัง และตั้งใจเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘๙

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ กล่าวถึงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับมาก และ ปานกลางตามลำดับ คือ ๑) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม ๒) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม

แสดงให้เห็นว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทำให้ทราบถึงบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อพิจารณาในแต่ละด้านมีประเด็นนำมาอภิปรายได้ดังนี้

๑. ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ **พระมหากำพล คุณงกโร**^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้ (๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก (๒) ความพึงพอใจในการให้การศึกษาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก (๓) ความพึงพอใจในการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก (๔) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก (๕) ความพึงพอใจในการให้ความรู้ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

๒. ด้านการส่งเสริมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการส่งเสริมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **จิตรประสงค์ ขาวเจริญ**^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทุ่มหม่ให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล

^๒พระมหากำพล คุณงกโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๔.

^๓จิตรประสงค์ ขาวเจริญ, “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘.

๒. ควรปรับปรุงรูปแบบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เป็นลักษณะของความร่วมมือทำงานเป็นทีม

๓. ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพ

๔. ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในระดับอำเภอ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ควรจัดงบประมาณซ่อมแซมทำนุบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้พร้อมแก่การใช้งาน อยู่เสมอ และควรมีการจัดงบประมาณเป็นทุนการศึกษาเพื่อส่งบุคลากรเข้ารับการศึกษ อบรม เพิ่มเติม ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงสุด

๒. ควรส่งบุคลากรเข้ารับการศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในหลักสูตรพระ วิปัสสนาจารย์ เพื่อให้มีแนวทางในการปฏิบัติแก่ผู้สนใจอย่างเป็นระบบ และควรจัดสถานที่ให้พร้อม สำหรับผู้ปฏิบัติวิปัสสนาตามความเหมาะสม

๓. ควรพัฒนาสื่อสำหรับเผยแพร่ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่มีความ อยากรู้ อย่างเห็น ให้ความสนใจกับสิ่งใหม่ๆ รอบตัวเสมอ ดังนี้ จึงต้องมีสื่อที่ทันสมัยประกอบการเผยแพร่ เพื่อสร้างความสนใจให้แก่ักเรียน โดยอาจเป็นอุปกรณ์ มัลติมีเดีย คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เทป ซีดี หรือ จอภาพโปรเจคเตอร์ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนเป็นสำคัญ หรือ อาจกล่าวว่า ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

๔. ควรกำหนดกิจกรรมให้ชัดเจน สื่ออุปกรณ์ที่ในการอบรม มีความพร้อม ใช้ เทคโนโลยีสมัยใหม่มาบูรณาการใช้ร่วมกัน มีตารางการอบรมและระยะเวลาการอบรมที่เหมาะสมกับ วัยและระดับความรู้ เพราะผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับการรับรู้ หรือมีปัญหาไม่เท่ากัน ควรให้การเอา ใจใส่ตรวจตราแนะนำผู้ปฏิบัติให้ทั่วถึงเป็นการสร้างรูปแบบที่เพิ่มความศรัทธาในการปฏิบัติ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในอำเภอ วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น พระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการแสดงธรรม รวมถึงผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับภาระงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสอบถามจากประชาชน หรือผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ความเห็นจากมุมมองประชาชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้